

نامهیهکی کراوه بۆ سه‌رۆکی حکومه‌تی هه‌ریمی کوردستان
ئایا حکومه‌تی هه‌ریمی کوردستان تا دهربه‌ندی بازیانه
یان تا بانی مه‌قان؟

عارف قوربانی

له شه‌وی ٢٦-٢٧/٤/٢٠٠٢، ته‌له‌فزیۆنی (خاک) له به‌رنامه‌یه‌کیدا گه‌شتیکی به‌نیۆ چه‌مچه‌مالدا کردو، چه‌ندین هاوولاتی ئەم شارهی دووانه، دهرباره‌ی کیشه‌و گه‌روگرفت و که‌موکۆرییه‌کانی چه‌مچه‌مال.

ئه‌وه‌ی له قسه‌ی هاوولاتیاندا پیشکه‌شکه‌ری به‌رنامه‌گه‌لآله‌ی کردو، ئاراسته‌ی سه‌رۆکی شاره‌وانی چه‌مچه‌مالی کرده‌وه، ئه‌وه‌ بوو که (خه‌لکی چه‌مچه‌مال پێیان وایه حکومه‌تی هه‌ریمی کوردستان تا دهربه‌ندی بازیانه)، سه‌رۆکی شاره‌وانی چه‌مچه‌مالیش له (٨٠٪) ی لایه‌نگری ئه‌و قسه‌یه‌ی کردو، له کۆتایی به‌رنامه‌که‌شدا (ره‌نج سه‌نگاوی) پیشکه‌شکه‌ری به‌رنامه‌که‌ ئه‌ویش گه‌یشته‌ ئه‌و قه‌ناعه‌ته‌ی که‌ ئۆبالی ئه‌و فه‌رامۆش کردنه‌ ده‌زگا به‌رپرسه‌کان و وه‌زاره‌ته‌کانه‌ زیاتر له‌وه‌ی په‌یوه‌ندی به‌ ئیداراتی چه‌مچه‌ماله‌وه‌ هه‌بی.

ناکری هه‌روا وه‌ک قسه‌یه‌کی ساده‌و ساکار له‌و بۆچۆونه‌ بڕوانی‌ت و ئاسایی بی‌ت به‌لای حکومه‌ته‌وه‌ که‌ قه‌زایه‌کی پێی وای خێرو به‌ره‌که‌وت و ره‌حمه‌تی ئەم حکومه‌ته‌ نایگاتی‌و له‌ لیواری تاشه‌به‌رده‌کانی ده‌به‌رندی بازیاندا کۆتایی دیت، له‌کاتی‌دا مه‌له‌که‌تیکی سته‌مدیده‌و له‌ش ئه‌نجن ئه‌نجن له‌ نیوانی دهربه‌ندی بازیان و بانی مه‌قاندا ئه‌ژین.

ره‌نگه‌ ئه‌و قه‌ناعه‌ته‌ی خه‌لکی چه‌مچه‌مال دهرئه‌نجامی ئه‌و فه‌رامۆشکردنه‌ی چه‌ندسالی رابردوی بی. به‌تایبه‌تی له‌کاتی به‌ره‌ی کوردستان و دوای به‌ره‌و تا جیبه‌جیکردنی بیریاری ٩٨٦ و هه‌ندی‌ک دواتریشدا. چونکه‌ ئه‌و مه‌سه‌له‌ ترسناکه‌ی ته‌له‌فزیۆنی (خاک) ورۆژاندی ده‌می‌که‌ له‌سه‌ر زاری خه‌لکی چه‌مچه‌مالدايه. سالانیکی زۆره‌ خه‌لکی چه‌مچه‌مال گه‌روده‌ی شه‌ریکی تایفه‌گه‌ری ناوخۆیی بوون و ده‌یان هاوولاتی بی‌گوناھ بوونه‌ قوربانی و چه‌مچه‌مال زۆرتین زه‌ره‌رمه‌ندو سوتهمه‌نی ئه‌و کیشه‌یه‌ بوو، وه‌ک پێویست چاره‌سه‌ری بۆ نه‌کراو باجه‌که‌ی خه‌لکی چه‌مچه‌مال ئه‌یدایه‌وه‌و پشت گوی خرابوو.

سالانیکی زۆرو پیم وایه‌ ئیستاش وایه‌ که‌ کاسبکارانی چه‌مچه‌مال له‌ سلیمانی‌یه‌وه‌ که‌ل و په‌لیان بۆ سه‌ر عه‌ره‌بانو دووکانه‌کانی خویان ده‌کری‌و که‌ ده‌یانه‌ینایه‌وه‌ به‌ره‌و چه‌مچه‌مال له‌ گومرگی سلیمانی ده‌بوو دووقات باج بدن و به‌ ناشکرا ده‌یانگوت چه‌مچه‌مال له‌ یاسای گومرگی دا دهره‌وه‌ی هه‌ریمی کوردستانه. ئه‌مانه‌و زۆری تریش وای کردبوو که‌ خه‌لکی چه‌مچه‌مال ئه‌و ره‌ئیه‌ خراپه‌یان لا بچه‌سپی‌و له‌ هه‌ناوی شاره‌که‌دا گینگل‌ بدات. ئیمه‌ش که‌ که‌م تا زۆریک ئاهلی قه‌له‌م بووین و ده‌مانتوانی له‌ په‌نای چوار شتی تره‌وه‌ گله‌یی ئه‌وه‌ش بکه‌ین که‌ چه‌مچه‌مال فه‌رامۆش کراوه‌و پێویستی به‌ ئاو‌ر لیدانه‌وه‌یه‌و له‌ ژێر لیوه‌وه‌ ئه‌و قه‌ناعه‌ته‌ی خه‌لکی چه‌مچه‌مالمان ده‌خسته‌ سه‌ر رووپه‌ری رۆژنامه‌کان. تا واما ئه‌هات له‌ هه‌ندی جیگادا هه‌ندی رۆژنامه‌نووس پیمان بلین (ئه‌مانه‌ رۆژنامه‌نووسی ناوچه‌یین و هه‌رچیان هه‌یه‌ هه‌ر له‌سه‌ر شارۆچکه‌که‌ی خویانه‌و زۆر به‌پرسیش پیمان بلین ئه‌مانه‌ ته‌سک بیر ده‌که‌نه‌وه‌و به‌ عه‌قلیه‌تی ناوچه‌یی و شارچی‌تی مامه‌له‌مان له‌گه‌ل ده‌که‌ن). ئه‌وه‌ی ئیمه‌ ده‌ماننووسی و ده‌مانووت حه‌قیقه‌تی‌ک بوو ئیمه‌ ده‌مانووست به‌ زمانی گول‌ بیدرکینی. به‌نده سه‌رجه‌می ئه‌و بابه‌تانه‌ی که‌ خۆی له‌و چوارچۆیه‌وه‌ دا ده‌بینی‌ته‌وه‌و له‌ رۆژنامه‌کاندا نووسیوومه‌و بلاوم کردۆته‌وه‌ گه‌ر کۆی که‌مه‌وه‌ بایی کتیبه‌ی که‌ له‌ باره‌ی چه‌مچه‌ماله‌وه‌.

به‌لام وه‌ک چۆن هه‌ندی‌ک پێیان وایه‌ که‌ له‌م ولاته‌دا رۆژنامه‌ ناخوینریته‌وه‌. خه‌ریک بوو ئیمه‌ش تووشی ناومیدی بین و بگه‌ینه‌ قه‌ناعه‌ته‌که‌ی ئه‌وان.

به لām کاتی ته له فزیۆنی (خاک) هات و ئەم قسهیهی خه لکی چه مچمه مآلی له زمانی هاوولاتیان و سه روکی شاره وانی هه لېژێردراوی چه مچمه مآله وه گواسته وه وه له نیۆ سلیمانی و ناوهندی ده سه لاتدا ئەم قسهیهی دا به گوئی ئەوانیشدا. ئیتر ناکریت هه لوهستهی له ئاست نه کریت.

ناکریت ئیتر حکومه تی هه ری می کوردستان بیر له وه نه کاته وه که ناحیهی شوپش که پیهاتهی دانیشته وانه کهی پاشماوهی ئەنفال و شه هیدان و به شمهینه تترین خه لکی ئەم کوردستانه ن و زۆرینه یان ئەو خه لکه لادی نشین و هه ژاره بوون که تا سالی ۱۹۸۸، جادهی قیریان نه بی نی بوو. ناکریت دوا ی ۱۲ سالی ئازادی و ته مه نی حکومه تی کوردی و دوا ی ۶ سالی جیبه جی کردنی بریاری ۹۸۶ هیشتا ئەم هاوولاتییه له و ئوردوگایه ی لیی ده ژین (جادهی قیری لی نه بی) و زۆریان سه ریان نایه وه وه (قیر) یان نه بی نی.

ناکریت ئیتر حکومه ت لای ئاسایی بی ت له کو ی ئەو (۴۰) چل هه زار هاوولاتییهی شوپش که لانی کم (۱۰) هه زاری له ته مه نی لاویتی دایه بنکه یه کی گه نجانی تیا نه بی چون سه نته ری گه نجانی سلیمانی و بادینان. ناکریت ئاسایی بی ت به لای حکومه ته وه که له سه رده می زانست و ئینته رنی تدا ده ژین و وا خه ریکه ژماره یه کی به رچاوی مآله کانی سلیمانی کو مپیوته رو ئینته رنی ت ده به نه ژوری نوسته کانیشیا نه وه. به لām شوپشیکی خاوه ن زۆرترین قوربانی بو ئەم شوپش و حکومه ته تاکه کو مپیوته ریکی تیا نه بی. ! ناکریت له شاریکی ژیر ده سه لاتیدا به هه شتی شار دروست بکات و له شوپش و چه مچمه مآلیش تاکه باخچه یه کی تیا نه بی ت. ئا و نه بی بیخۆ نه وه.

هه موو ئەمانه و زۆریش، زووتریش باس مان کردوه و ئیستایش باسی ده که یه نه وه له ئاینده شدا هه ر ده یان خه یه نه وه پوو. گه رچی هه ندی شتی باشیش کراون به لām له ئاستی پیو یستی ناوچه که دا نه بوون و نین. به لām ئەوهی جیی خوشحالییه و هه مجاره به دیوکی تر دا هه لوهسته ی ده وی ئەوه یه که شه وی ۷-۸/۵/۲۰۰۲ له به رنامه ی (په یقین) ی که نالی ئاسمانی (کوردسات) دا که سه روکی حکومه ت به ره ره وروی چه ند پرسیا ریکی روژنامه نووسان بو وه وه. له وه لāmدا چه ند نمونه یه کی له سه ر چه مچمه مآل هاته وه که له گوزه رانیکی خراپدا ده ژین. ئەوهی بو ئی مه جیگای خوشحالییه ئەوه یه که به ریزتان کاتی باسی شه ری ناوخوا و داها تان کرد، و تتان: "خه لکی چه مچمه مآل چی داوه له کی شه ی پار تی و یه کی تی بو ئی وه بگلی ن له کی شه ی ئەوان و بی پار ه بن و له به شمه یه نه تی دا بژین"، له شوینی کی تریشدا که باس له پرۆسه ی ناشتی کرا، (ئه جوا و باشه، به لām چ ئەجوانیک هه یه که خه لکی چه مچمه مآل بی به ش بی ت له داها تی هه ری می کوردستان).

ئه زیزم سه روکی حکومه ت. ئەوهی که به لای ئی وه وه چه ند سا له مه به ست بوو ئەوه بوو که ئەو راستیه تاله ی ژیا نی کو مه لایه تی و سیاسی چه مچمه مآل بگه یه نینه ئی وه. که ئیستا ئی وه خۆ تان گه یشتنه ئەو قه ناعه ته ی چه مچمه مآل بکه ن به نمونه ی به شمه یه نه تترین خه لکی کوردستان. لیره وه کاری ئی مه (ته مام شه و) و کاری ئی وه ده ست پی ده کات.

بو یه پێش نیاز ده که م که (۱۵) روژ هه ر روژه ی وه زیری کتان با لای ئی مه ده وام بکات و له نزیکه وه ناگای له حال مان بی ت و ده ستیک به شان و شه وکه وتی ده زگا کانی شدا به یین و هه ندیک ریکی بخه نه وه. ! با خه لک ئەو بو چوونه پر مه ترسی یه له دل و ده روونی بس پرته وه که حکومه تی هه ری می کوردستان تا ده ره بندی با زیانه. هه ست بکه ن تا با نی مه قانه.

پێش نیاریش ده که م له و داها ته ی به ریزتان باستان کرد له کو ی (۳۶۵) روژی سال داها تی یه ک روژی هه ری می کوردستان ته رخا ن بکه ن بو ته و او کردنی پرۆژه ی ئاوی دوکان - چه مچمه مآل.

ئه مانه و زۆری تریش. ئی مه چا وه پروانی هیمه تتانین. ئی مه هه موو کریکارو کارگوزارو خزمه تکاری ئەم حکومه ته یین و ئی وه ش فه رموون له ده رگای ده ره بندی با زیانه وه بی نه ئەم دیوودا.